

TÖRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

Tartalom: B. Bánffy György-né, br. Wesselényi Zsuzsánna naplója. (III. közlemény.) Közli K. Papp Miklós. — Okmányok és levelek az 1611-ik év történetéhez. (V. közlemény.) Közli Szilágyi Sándor. — A bécsi titkos levéltár okleveleiből. (VIII. közlemény.) — A conservatív és liberalis pártok 1848 előtt Magyarországon. (II. közlemény.) Közli K. Papp Miklós. — Egy oklevél a XIV. századból. — Tárca: A magyar nemzeti színészet történetéhez. (II. közlemény.) Közli K. Papp Miklós.

nem mentünk, minthogy magasan van; az sok szépségek között szép itt az fák között való régi épület forma, az az jó ivókut, a hol ittunk, melynek viziből még más helyen is jön ki, a hol sokáig ültünk, s ott sokkal hidegebb mint a hol ittunk; Belvederbe, de ott a kertben keveset jártam, hanem az Bilder Galleriát néztük inkább; az capuczinusok templomában az királyok holt testeiket ón és réz koporsókban. N. B. Hol az templomból menvén le szép garádicson s egy hosszu criptán, a hol igen sok réz és ón koporsók, keresztülmenvén, és egy balkézre való criptán, a hol Leopoldus és Josefus primus igen szép réz koporsókban vagnak, jobb kézre ezeknek feleségeik, ugyan jobb kézre egy különös kis criptában Maria Theresiának az nevelője, az holott közel egy oltár vagon márványból oly mesterséges metszéssel, hogy ha az gyertyát hátul tartották, általlátszott, ottan imádkozott gyakran Maria Theresia, legvégül vagon az utca felé ezeknek végekben egy világos cripta, melynek közepin vagon egy igen czifra ón koporsó, melyben vagon Franciscus és Maria Theresia, körül Josefus secundus, két feleségei, leánya, s mások, nagyok és aprók egy néhányon réz koporsóban; innét kimenvén felmentünk, s az templomnak egyik oldalán keresztülmenvén vitt az kincses házba, ottan sok felczifított képeket, szentek tetemeiket ezüstbe, aranyba foglalva láttunk, Szent Istvánnak az sapkáját egy ezüst pohárban, az kolduló táskáját.

B. BÁNFFY GYÖRGYNÉ,

B. WESSELÉNYI ZSUZSÁNNA

NAPLÓJA.

Közli: K. Papp Miklós.

(Folytatás.)

unii 16. ó Felsége többet az Augartenben volt, s azon estve 11 óraker Bécstől elindult ő Felsége. Nevezetes dolgokat láttam az Schatz Kamert, az Krieghauset, az Natur Cabinetet, az Medaill Cabinetet.

Sétáló helyeken voltam az Augartenbe egynéhányszor, Braderben egynéhányszor, Schenbrunba, a hol belől az házait is ő Felségeknek megjártam, Maria Theresia különös házait kedvesen néztem. Itt a kertet igen jól megjártuk, éppen fel az ő Felségek házával szemben lévő szépen épült Zallba

Esmeretségem Bécsben esett Fürst Palinac s az Fürstnével, herczeg

Botyáninéval, ki Pálmánál volt ebéden, nem él az Urával, Gr. Hadikkal az ifjuval, a ki secretarius, és Grófnéjával, az Oberstleutnandné G. Hadiknéval, kinek Urát nem láttam, Generalis G. Mitrofskinéval, jó barátom, Schwesterem, ki G. Kohári leány, nagy magyar asszony, jól beszél, Generalis Karamelli és Grófnéjával, Gróf Jonen Grófnéjával, a ki az asszony Fürst Palmné testvére, Gróf Sztárainéval, G. Keglevicscel az ifjuval, kinek Generalis Mitrofskinénál láttam, Professor Stollal, ki hires doctor professor, Gróf Alberti pap urral, az idős Lyusintzkinéval, kinek fia az, a ki Erdélyből az Henter leányt vette, ezt is láttam Urastól, rendes asszony, ezen öreg Lyusintzkinének esmét leánya az a Zitsiné, a ki mostoha anyja az mi Bethlen Jósefnének (igy). Ezt a Zitsinét láttam az Augartenben Generalis Splínyivel, a ki proprietarius az volt Kálnoki, most Toskána regementnek, beszéltem is vele az Feuerwerkknél, a szegény Istók Obersterivel, Hermánnal, Oberstleutnándjával.

Sokakat láttam sétálásban és az theatrumban, ki tudná azt elészámlálni. Esmerőseimmel pedig sokakkal találkoztam.

Az urnapi pompát nem szükség egészen leírnom, mert az novellában is kijött, csak némelyeket ide feljegyezek, hogy azokról el ne felejtkezsem. Elöl menvén az magyar és lengyel gárdák, udvariak, kamerariusok lóháton magok rendi szerint, jött egy veres aranyozott hintó, kívül bőr, belül veres bársony, melybe volt fogva 6 szép pej ló veres aranyas hámokkal, veres, fehér bokkrétával, az hintónak csak az háta nem volt üveg, egyebütt üveg volt. Az lovakat hajtotta az kocsis bakról, mind a kocsis, mind az felejtár volt öltözve az felséges Urunk liberijába, u. m. fekete posztó sárga posztománttal erősen meghányva, senki cseléd nem volt, sem az hintón, sem mellette, csak éppen az két közbülső ló mellett ment két olyan liberias cseléd, s két felől a hintó mellett ment egy néhány német gárda gyalog. Ezen szekérben ült hátul az ifju herceg kalap nélkül, elől az tanítója, nem az katona, hanem az secularis, azután jött egy tiszta aranyozott hintó, ke-

reke, mindene aranyozva volt, régi módi forma hintó volt, kocsis ülése nem volt, hanem az helyett korona és cifraság, ennek még az háta is üveg volt, kívül bőr, helyett veres bársony, belül az teteje s az hol egy kis matéria fért, trador, ebbe volt fogva 6 igen szép szürke ló, veres, de majd inkább tiszta aranyos hámmal, fehér bokkrétával, ezt hajtották nyeregből, mind az kocsis, mind az felejtár valami csudálatos fekete bársony, arany paszomántos hosszú köntösbe, valami fekete bársony hosszú süvegbe tollúval, ezüst sarkantyúval. Ezen hintóban ült az Császár egyedül kalap nélkül, e mellett is két felől az német gárda ment gyalog, cseléd senki sem, csak a két közbülső ló mellett. Volt öltözve az Császár fehér generalisi uniformába, az ifju herceg ugyan fejtár, de meggyiszin hajókájú uniformába. Ilyen pompával jött ő Felsége az czeremonia kezdetin az Burgból az Szent István templomába, és az czeremonia végén az Szent István templomból vissza az Burgba. Mikor pedig gyalog ment az processio, 4 vagy öt száz egybeenyvezett deszkát raktak le mindenüvé az utcákra, az hol menni kellett, s két felől mindenütt gyalog katonák állottak nem igen messze egymástól, a kik nyomták két felé az népet, hogy az deszkákra ne tóduljanak. Mentek elől az talált gyermekek, katona gyermekek, azután minden szerzetesek külön külön magok hozzátartozóikkal, sok igen cifra képekkel, zászlókkal, igen cifrán öltötött papok is voltak, azután hozták a szentséget velum alatt, ezután jött mindjárt az ifju herceg, utána az Császár, mind az kettőnek gyújtott fáklya lévén az jobb kezében, nem felfelé, hanem csak egyenesen tartva, azután jöttek az arany lánczos bárányos Urak, Camerariusok, Generalisok, azután az feljebb említett két Fürsten és az Stiff Dámák, valami tíz vagy tizenkettő. Ezen pompával jöttek, mint feljebb is említém, az Hoff vagyis Kriegs Cancelláriával szemben lévő oltárhoz. Az szentséget az oltárhoz vivén a velummal, ott füstöltek, evangeliumot olvastak, s az alatt az oltárral szembe, az Galleria alá (az hol mi néztük) ülén ő Felségek, mint feljebb írák, imádkoztak, az alatt az fáklyájokat két Ur tartotta, s elvégezvén

imádságokat esmét fáklyájokat kezekben vévén az velum után indultak. N. B. Midón ő Felsege az processioval oda az Galleria alá érkezett, a hol mi voltunk, addig le nem ült imádkozni, míg minket Dámákul, kik igen sokan voltunk az Galleriában, rendre meg nem nézett, elvégezvén imádságát is, hasonlóképpen cselekedett.

Az mi templomunk vagy on szerint: egy szép proportionált templom, kinek sanctuariumában az közepin vagy on egy igen szép prédikáló szék márványkőből megárolyozva, veres márványkő két oszlopon áll, az koronája esmét fejr márványkő arárolyozva, az nap vagy on sugárrival kicsinálva, az prédikáló széken feljül az egész sanctuariumon végig egy locus Szent Lukács Evangeliuma . . . rész . . . vers. Seelig sind — —

Az prédikáló szék alatt egy kettős tölgyfa ajtó vagy on bé egy házba, oda szokott bémenni az pap, mikor az utolsó vers előtt való verset éneklik, s onnat lévén az prédikáló székbe az feljáró, ugy megyen fel prédikállani az prédikáló székhez, jobb kézre szólva az prédikáló székéből az sanctuarium falához támasztva vagy öt ülésü hátas díofa szék, ebbe ülnek urak, s a kiknek tetszik, bal kézre evvel szemben ugyan ilyen szék, ebbe ülnek az papok.

Az reformatus papot Bécsben hívják Herr von Hilchenbach, az Malvió léányát tartja feleségül.

20. Junii Bécsből kijöttünk furmányosokkal, kiknek adtunk Pestig 136 R. forintokat 4 szekérért, de ezek rosz emberek lévén, Győrben másokat fogadtunk, s e szerint még 15 R. forinttal többre ment az költség. Ebédre Prugba, onnat estvére Strassensreim vagy Hegyeshalom.

21-dik Strassensreimből ebédre Ötéménybe, onnat estvére Győrbe, Győrből ebédre 22-dik Komárom, estvére Piskére, Piskéről ebédre 23-dik Csaba, onnat estvére Pest.

29. Junii Pestről mentünk 4 óraker el, estvére Kerepes, ez egy statio. Esmét assignatióval megyünk, statióként fizetvén egy lótúl 5 garast, csak első statiót tettük fogadott szekerekkel Kerepesig, s fizettünk az 3 szekérért 11 R. forintokat.

Ez nap hagyám el Pesten kedves fiamat, Farkast és Istvánt, még pedig Istvánt ugy, hogy onnat Csehországba megyen. Igen keservesen esik tőlök való megválásom, de ugyancsak Istenben vetett nagy bizodalommal hagyám el őket, meggondolván, hogy az az hatalmas Isten, a ki gyermekségektől fogva csudálatosan gondjokat viselte, s felnevelte őket, s a kinek ajánlottam szünetlen őket, s semmit az ő állapotjokban nem cselekedtem a Szent Istennek segedelminek hívása nélkül, az nem hagyja el őket most is, s lelkekre, testekre kegyelmesen gondot visel, cselekedje is ezt ő szent felsége nem én érettem, hanem a Jézusnak érdeméért.

Bagig esmét egy statio. Sok falukat értünk, de nem tudom neveket, hanem értük Kerepes és Bag között Gödöllőt. Itt Fürst Grasalkovicsnak igen szép kastélya, kertje, s némely helyt, ugy mint az orangeriánál, az utca felé vagy on az rostély kert, de fa helyett vasból, künn az mezőn egy dombon az öreg Grasalkovicsnak s Grófnéjának igen szép criptájok magosacsokán vagy on, s az ablakai is jóval feljül az föld szinitől, ott bé lehet látni, az ablakokon feljül még magasocska a fal, az tetejiben szépen kicsinálva az feszület s két szentek képei mellett kétfelől van felmenő garádics csinálva kőből, a kin a szent képhez imádkozni járnak, s az két garádics között vagy on az cripta olosz fedele, de nem látszik hogy fedél, hanem az két garádics között való nagy vas ajtó látszik, a kin az kriptába járnak. Igen nagy vadas kertek, s minden vagy on itt. Ez az herczeg, mondhatni, monárhák majma, felettébb laute él, vagynak igen szép dominiumai, de sokkal adós is, katonákat tart, s kapujába, s cassájánál ezekből tart siltvachot.

Az utról. Pesttől fogva Egerig csinálatlan, olyan út mint Erdélyben.

Az helynek situatiója pedig majd olyan mint Bécs körül az austriai, az az majd mint az erdélyi. Egernél csunya hegyek, rosz lejtő béménve.

Szöllők vagynak igen sok mindennütt, de karó nélkül való, de igen bővön terem, a mint mondják.

Gabona vagy on igen sok, s szépek is. 30. Junii ebédre Hatvanra, ez egy

statio. Azután jöttünk Adácsra, ez másfél statio, Döbrére, ez is másfél statio, hálni jöttünk volna ide, de megnyomorodván az patakánál háltunk.

1. Julii Döbréről ebédre az Szaláti fogadóba az erdő között, onnat estvére Eger. Itten mulattam 2 Julii. Eger egy olyanforma város mint nálunk Erdélyben az örmény város Szamosujvár, fenn az hegyen vagyon egy kis vára. Épület nem igen vagyon szép benne, csak az universitas igen szép volt, a kit most az Császár kiürítettett, a püspöki residentia is szép épület. Voltunk is az püspök Gróf Eszterházinál, igen jó szívvvel látott, azután kevés idő mulva esmét visszaadta nekünk Generalis Barkónál az visitát.

Itten látám az Májor Pupinyit is, az Preissen gyalog regementből, a kit a szegény öcsémnél láttam vala Sibón, midőn elfogatása előtt ott valék; ugyanazon regementből való orosz kapitányt is, ki ugyanakkor Sibón volt, sok más tisztet, ugy az egész tisztikar feljötték Generalis B. Barkó udvarlására, az előtt való nap érkezőn oda ezen katonaság.

3. Julii Egerből reggel 8 órakor indulánk el, akkor hagyám itt el kedves fiam Györgyöt Generalis B. Barkónál, keservesen esik ezen kedves fiamtól való elválásom is. Ily kedves fiamtól való megválásom vajon nem háboritana-e meg engem, ha nem volna bizodalmam egyedül az nagy hatalmassághoz, a ki mindenütt jelen vagyon az övével, ime ez nagy úr (az én Jézusomban édes atyám) viseli nekik gondjokat ezután is, s hiszem bizonynyal, hogy minden, az mi őket éri, ezután is jó vagy rossz, mindenek az ő szent akaratjából és javokra lesznek ő nékiek, azért csak ezt mondom, én Istenem ne hagyj szegyenben esni azt, a ki te benned remél, s e szerint nem szomorkodom, hanem bátor szívvvel vagyok az ő tőlek való elválásomban is.

Jöttünk ebédre Mező-Kövesdre, ez egy statio. Itt volt a G. Karamelli regementjebeli Oberstleutnant Ur. Magyar catholicusok lakják. Innet mentünk estvére Emődre, ez egy statio. Magyar catholicusok lakják. G. Aspermont és Fáyék birják.

4. Julii. Emődről mentünk ebédre Lúcz, ez is egy statio. Ez is magyar helység, re-

formatusok lakják, templomok is van. Az catholicus kevés. A Tisza itt foly. Onnat Tarczalra, egy statio, de ott nem szállottunk, hanem mentünk estvére Tokajon keresztül, estvére mentünk Rakamazra ez $\frac{1}{2}$ statio.

Az utról. Egertől fogva Mező-Kövesdig hegyes, vágásos, igen rosz út, ezen túl Emődig nincsenek hegyek, sem erdők, nagy tér, de mégis igen rosz vágásos út, mert fekete föld, homoknak hire sincs, Emődtől fogva Lúczig jócska út, de nem csinált.

Az helyről. Egertől fogva Mező-Kövesdig igen nagy hegyek, erdők, azon túl szép tér erdőtlen, hegyet semmit nem lát az ember, hanem az háta megett az egrieket, bal kézre a miskolczi hegyeket, szemben az tokaji, kereszturi, s több ez mellett való hegyeket, jobb kézre csak az nagy térséget.

Lúctól fogva, Tarczalon kívül, sok más falukon mentünk átol, de neveket nem tudom, hanem nem mehetvén keresztül az réten Luczról Tarczalra, tehát mindenütt az szőlőhegyek alatt mentünk, s láttuk az sok szép szőlőket, tályait, mádait, tarczalit, s alatta mindezeknek városaikat, felséges Uruunk szőlőit is láttuk Mádon, Tarczalon még közelebbi, az mely egy különös dombon vagyon, s az tetejiben egy kápolna. Tarczaltól fogva mind az tokaji szőlőhegyeket kerülvén, Tokajnak csak az végibe mentünk el az sós házok előtt, az egész város majd csak egy utszából áll szoroson az hegy alatt, itt menvén átol az Tiszán lévő nagy hidon.

(Folytatása következik.)

OKMÁNYOK ÉS LEVELEK

az 1611-ik év

TÖRTÉNETÉHEZ.

Közi: Szilágyi Sándor.

1611. sept. 2.

XIII.

Magnifici Domini amici et tanquam filii nobis observandissimi ac charissimi. Post salutem et servitii Commendationem.

Az kegyelmetek levelét megadák ne-

künk, mind az Egri István és több hajdú hadnagyok kegyelmeleknek irt levelekkel együtt, melyet megértettünk. Azért kegyelmelek elhiggye, hogy azok ő felsége hivei, az mint egyebek által is állhatatosságokat megértettük és nincs kétségünk benne, hogy mind ez országnak és ő felségének kötelezett hitők szerint mindeneket praestálnak. Izen-tünk vala ennek előtte mi is, Báranyai István és Kovács Demeter által mind az szerencsi és több Tiszán innét levő hajdú vitézeknek, hogy Kovács Demeterrel és az több, ő felsége hívsége alatt lévő hajdú vitézekkel, kik az Tiszán túl laknak, correspondentiájok legyen és mit cselekedjenek egyenlő akaratból, arról is búségesen izentünk; tudjuk, hogy eddig értékre vagyon; kegyelmeleket, mint jó akaró urainkot és fiainkot kérjük és szeretettel intjük, kegyelmelek is persvadeálja nekik, hogy most jelentsék meg hazánkhoz, nemzetünkhez és ő felségéhez király urunkhoz való igaz hívségeket, kiért nemcsak magoknak, de még az maradékjoknak is mindenkor böcsöletes emlékezetben leszen nevek és kiért mind ő felsége király urunk kegyelmességgel s mind penig mi is minden jó akarral igyekezünk hozzájuk lenni. Ezeknek pedik az kapitányoknak, ugymint Egri Istvánnak s az többinek im mi is szép levelet irtunk, kegyelmelek is ez szerint megirhatja, hogy innét immár isten akaratjából az mi hadunk naponkint augeáltatik, Széchy György uram is holnap mustrál meg Putnoknál; az mustra elvégeződván, semmit nem késik, mindjárt megindul az haddal. Az győri had és az oda való több végbeliek is holnap elérkeznek; annak fölötte az urak, vármegyék is mindjárt fölülnek, kikvel együtt magunk is személyünk szerint kiszállunk és akkor oztán eszveszállván mind az egész had, egymás értelmével, hazánkknak és nemzetünknek megmaradására az mint jobbnak látjuk lenni, úgy procedáljunk. Éltesse isten kegyelmeleket. Datum Cassoviae 2. Septembris Anno 1611.

Dominationum Vestrarum Magnificarum

Servitor et Amicus uti Pater benevolus

Comes GEORGIUS THURzó mpria.

Külczim: Magnificis dominis Georgio

et Sigismundo Rákóczy de Fölső-Vadász, etc. Dominis et filiis nobis observandissimis ac charissimis. Cito, citissime.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

1611. Sept. 27.

XIV.

Magnifici Domini amici et tanquam filii nobis observandissimi. Post salutem stb.

Deső Benedek uram, az kegyelmelek jámbor böcsöletes szolgája megadá nekünk az kegyelmelek levelét és az mellett szóval való izenetit kegyelmeleknek búségesen megjelenté, melyre vizont mi is szóval adtunk választ kegyelmeleknek. Az mi illeti az kegyelmelek jószágának defensióját, látja az úristen, ha lehetséges dolog volna, azt akar-nánk, hogy semmi javaiban kárt ne szenvedne kegyelmelek és ne adatnék ok az kegyelmelek panaszkodására; az mint már sokszor megparancsoltuk Széchy uramnak, hogy mindenképen ótalmazza és kárt ne hagyjon tenni. De lehetetlen dolog, uram, kiváltképen az gyalogságot hogy ember megóhas-sa, úgy az mint kellenék. Mindazáltal mi az kegyelmelek jószágira, mind Szerencsre, Zomborra, Óndra és Tarczalra patens leveleket adtunk, hogy senki zsákmányra oda ne járjon és se mezőbeli, se házoknál levő marhájokban meg ne károsítsák őket, megparancsoltuk, mert erős büntetés nélkül nem szenvedjük. Az vármegyékre megirtuk és megparancsoltuk mindenövé, hogy élést administráljanak nekik; tudjuk, hogy el sem hallgatják és így mihelen élések leszen, legottan minden kártételtől megszűnnek. Éltesse isten kegyelmedet. Datum Cassoviae 27 Septembris Anno 1611.

Dominationum Vestrarum Magnificarum

*Servitor Amicus uti pater benevolus
Comes GEORGIUS THURzó mpria.*

Külczim: Magnificis dominis Georgio et Sigismundo Rákóczy de Fölső-Vadász. etc. Dominis et tanquam filiis nobis observandissimis.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban)

1611. Sept. 28.

XV.

Magnifici domini Amici nobis observandissimi. Salutem *stb.*

Akarók kegyelmeteknek értésére adni, hogy bizonyos és kiváltképen való okokból az hadakat az kegyelmetek városában, Szerencsben kell szállítanunk, mely dolognak okait röviden ez írásunkban nem is comprehendálhatjuk; de azon kívül is nem szükség mostan megírunk. Azért kegyelmetek megbocsássa, mert az közönséges hazánk jóvána inkább kell előmenetelire vigyáznunk, hogysen mint ebből kegyelmeteket megkémélhessük; mert örömet vagy az Tiszán szállítanók által őket, vagy más falukra és kegyelmeteket megkéméllelők; de az különben nem lehet, hanemha mind keze-lába leszen az dolognak, úgy szállítjuk által az Tiszán őket. Azért kegyelmetek ebből minékünk megbocsásson, mert egyebet ebben nem cselekedhetünk; hanem inkább parancsolja meg kegyelmetek jószágiban, hogy élést vigyenek az táborban; mi az vármegyékre mindenfelé irtunk, hogy élést hordassanak oda Szerencshez. Annakfelette az egész hadaknak és kapitányoknak erősen megparancsoltuk kemény büntetés alatt, hogy az szőlőkben és egyéb barmokban is kárt ne tegyenek és kárt tenni ne engedjenek; elhittük, hogy az mennyiben lehet, kártételtül meg is oltalmazza az kegyelmetek jószágát. Isten éltesse kegyelmeteket. Datum Cassoviae 28. Septembris Anno domini 1611.

Magnificarum Dominationum Vestrarum

Servitor uti Pater benevolus

Comes GEORGIVS Thurzó mpria.

Külczim: Magnificis dominis Georgio et Sigismundo Rákóczy de Fölső-Vadász etc. Dominis Amicis nobis observandissimis Cito *stb.*

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1611. Oct. 1.

XVI.

Magnifici domini Amici nobis observandissimi. Salutem *stb.*

Vöttük az kegyelmetek levelét, melyben mit írjon kegyelmetek, megértettük. Azért

bizonyára kegyelmetekért ezelőtt is mindent csekedtünk volna; de nem lehetett egyéb abban, hanem ez kevés ideig oda kellett Szerencshez szállítanunk az hadakat; mert ha szélylyel löttenek volna, annál inkább szökven, több ment volna el benne és csak isten tudja, mi következhetett volna belőle. Mindazáltal elunván mindenfelől az sok panaszt, elvégeztük magunkban és az mi utolsó akaratunk, hogy minden halogatás nélkül mindjárt általszálljanak az Tiszán és ma immár kétszer is megirtuk Széchy uramnak, hogy mindjárt általszálljon; de azon kívül im most újonnan ismét megirtuk; elhittük, hogy megmenekedik immár kegyelmetek azoktól az hadaktól és békessége leszen az kegyelmetek jószágának; ezelőtt pedig egyebet, nem cselekedhetünk ebben; mert élést is sohonna nem hoztanak az táborban; ezután is az miből kegyelmetek megtalál minket, örömet kedveskedünk kegyelmeteknek. Isten éltesse kegyelmeteket. Datum Cassoviae 1. Octobris Anno domini 1611.

Magnificarum Dominationum Vestrarum
Servitor et Amicus tamquam Pater
benevolus

Comes GEORGIVS Thurzó mpria.

Külczim: Magnificis dominis Georgio et Sigismundo Rákóczy de Fölső-Vadász etc. Dominis Amicis nobis observandissimis.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

A BÉCSI TITKOS LEVÉLTÁR OKLEVELEIBŐL.

XV.

Turzó Ferencz, Torda Zsigmond és Mágócsy Gáspár I. Ferdinánd császárt értesítik, hogy Erdélyben és Lengyelországban némelyek azon mesterkednek, hogy az ifju Szapolyait tegyék II. Zsigmond lengyel király utódává, mi ha megtörténik, nem kételkednek, hogy a leendő lengyel király a magyar korona megszerzésére fog törekedni. — Mindezen törekvéseket úgy

vélik megakadályozhatni, ha Ferdinánd a despotát Moldovában megerősíti, ki ott egyszers mind a törökök ellen is jó szolgálatokat tehet ő felségének és a keresztyénségnek. Kelt Kassán 1560. december 30-dikán.

Sacratissima Caesarea Majestas
Domine nobis semper clementissime.

Servitutis, fidelitatis ac subjectionis nostrae perpetuae in gratiam sacratissimae Majestatis Vestrae humillimam commendationem. Tametsi singulari studio cavemus, ne quid extra commissionem suscipiamus, quod ab officio nostro videatur esse alienum, tamen cum intelligamus magnas practicas misceri in Polonia, Transilvaniaque, ut adolescens Zapolides, ejus Provinciae nunc Princeps, Sigismundo secundo Regi in Poloniae Regno succedat, non praetermittendum rati sumus, quin Majestati Vestrae Sacrae scriberemus, hoc ipsum videri tempus, quo Despotam in Moldaviae Regnum collocari res Sacrae Majestatis Vestrae maxime requirunt. Non enim est dubium, quin si Zapolides Poloniae sceptris potiat, omnes artes viresque in eum scopum sit collaturus, omnesque modos quaesiturus, quibus Regnum Hungariae tanquam sibi paternum et haereditarium vendicet, cum alioqui gens Polonica semper hoc Regnum adfectaverit et varia tentaverit ad hoc sibi subjugandum. Ad hoc nemo Transylvano majus impedimentum adferre poterit, prout nos humillime conijcere possumus quam Despota, cum erit in Moldavia, vel ne ille ingrediatur, vel ne etiam ingressus (quod Deus prohibeat) propositum pro voto perficiat suum. Ad Transylvaniam autem subjugandam nulla facultas maior contingere potest ea, quam ipse praebibit, ubi Moldavia potitus fuerit. Tantamque habebit Despota ex eo Regno opportunitatem serviendi sacrae maiestati vestrae atque vniuersae christianitati contra Turcas, quantam vix ullus alius habere posset. Est autem haec una et praecipua ejus professio, quam non tantum ore prae se fert, verum etiam factis probare nititur, ut serviat Majestati Vestrae Sacrae tanquam Christiano et Catholico Caesari, ac communitati Reique Publicae Christianae, Inuenietur fortasse modus ejus rei,

quo is in regnum statuatur, si exquisitissimae deliberationis Sacrae Majestatis Vestrae sententia ea fuerit, ut id ex usu fore videatur. Quod si temere nos hoc Majestati Vestrae Sacrae proponere visi fuerimus, a Majestate Vestra Sacra humillime veniam petimus, qui metis officii nostri transgressis, alienis nos negociis ausi simus ingerere. Id enim fecimus studio et promptitudine Majestati Vestrae Sacrae inserviendi, Quamobrem rem totam Majestatis Vestrae Sacrae sapientissimo iudicio inclinatis animis et pectoribus permittimus, Cujus nos in gratiam nutumque Caesareum humillime subijcimus, optantes a Deo immortalis Majestati Vestrae Sacrae et serenissimis ejus liberis, Principibus nostris clementissimis, vitam longaeuam et perpetuam atque inconcussam felicitatem.

Datum Cassouiae die xxx. Decembris
Anno Domini MDLX.

Sacratissimae Majestatis Vestrae

humillimi seruitores

F. Turzó m. p.

SIGISMUNDUS TORDA

MAGOCSIJ GASPAR.

Kivül: Sacratissimae Catholicae et semper Augustae Romanorum Imperatoriae, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maiestati etc. Domino nostro clementissimo.

Ad manus proprias.

(Eredetije 3 pecséttel a bécsi cs. titkos levéltárban)

XVI.

II. János király levele Miksa főherceghez, melyben atyjához I. Ferdinándhoz küldött követét Brassai Jánost ajánlja, s kéri, hogy ügyét a császárnál előmozditni sziveskedjék. Kelt Segesvártt 1562. június 29-dikén.

Serenissimo principi Domino Maximiliano dei gratia Regi Bohemiae Archiduci Austriae, duci Burgundiae Marchioni Moraviae Lusitaniae Comiti Tyrolis etc. Affini et Consanguineo nostro observandissimo. Joannes secundus eadem gratia Electus Rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Salutem sin-

gularis affectus et benevolentiae officiosam commendationem.

Serenissime princeps. Misimus ad Majestatem Vestram Serenissimam hunc fidelem nostrum Egregium Joannem Brassay Secretarium nostrum, per quem ad Sacratissimam Electam Caesaream Majestatem Romanorum etc. etc. etc. parentem Majestatis vestrae S. litteras de certis rebus nostris dedimus, ac eidem quoque Majestati Vestrae S. nonnulla benevole et amanter nuntiaimus. Rogamus itaque illam plurimum, velit verbis ipsius Joannis Brassay fidem indubiam habere et negotiis nostris pro solita animi sui propensione favere ac apud Sacratissimam Caesaream Majestatem optare promovere, officium Majestatis Vestrae S. Regium amanter omni animi nostri studio per omnes occasiones reponere et gratificari conabimur. Deus Majestatem Vestram S. conservet diutissime sanam et Incolumem. Date ex Civitate nostra Segesvar, Vigesima nona die mensis Junii Anno Salutis Millesimo quingentesimo sexagesimo Secundo.

Ejusdem Majestatis Vestrae

obsequens Affinis

JOANNES Electus

Rex.

Kivül: Serenissimo principi domino Maximiliano dei gratia regi Bohemie Archiduci Austriae duci Burgundie marchioni Moraviae Lusatie, Comiti Tyrolis etc. Affini et consanguineo nostro obseruandissimo.

(Eredetiye pecséttel a bécsi cs. titkos levéltárban.)

XVII.

Brassai Jánosnak, II. János választott magyar király I. Ferdinánd császárhoz küldött követének, Miksa főherceghez intézett kérelme. (1562. július elején.)

Majestas vestra sacra dignetur rogare Caesaream Majestatem, ut me clementer audire velit. Et ut titulum Domini mei clementissimi interim aequo animo ferat, dum pax perpetua inter sacratissimam Majestatem Caesaream et dominum meum clementissimum firmabitur, cujus causa brevi et mox post meum reditum oratores suos dominus meus clemen-

tissimus ad sacratissimam Imperatoriam Majestatem missurus est.

Titulo quidem cedere honestis conditionibus dominus meus clementissimus paratus est, quas Majestas Caesarea domino meo clementissimo significare non dedignetur.

Interim vero dignetur sacratissima Caesarea Majestas annuere, ut loca illa, que proditione Melchioris Balassa in potestatem suae Majestatis redacta sunt, videlicet arces, oppida, civitates, comitatus cum suis emolumentis et fructibus, domino meo clementissimo libere remittantur et restituantur, ne a Turca intercipientur, et nos a reliquis Christianis secludamur, ut via pateat Turcis in Poloniam usque, magno totius Reipublice Christiane incommodo. Idque Majestas Imperatoria tempestive facere dignetur, nam in mora periculum est.

Item ut captivi milites domini mei clementissimi dimittantur, et me quoque cito remittere dignetur.

JOANNES BRASSAY.

Kivül: Memoriale ad serenissimum principem electum regem Bohemiae etc. (Egykorú másolata a bécsi cs. titkos levéltárban, mint a Miksa főherceg által atyjához I. Ferdinándhoz 1562. július 7-dikén intézett levél melléklete.)

XVIII.

Miksa főherceg közli atyjával I. Ferdinánddal Brassay Jánosnak, János Zsigmond követének megbízó levelét, valamint hozzá benyújtott kérelmét, s miután a János Zsigmond kívánságait királyi czime ideiglenes megadása és a tőle Balassa Menyhért árulása által elfoglalt várak s vármegyék visszaadása iránt teljesítethetetleneknek véleményezi, ezen egész ügyet atyja elhatározása alá terjeszti. Kelt Bécsben, 1562 július 7-dikén.

Allerdurchleuchtigster, Grosmächtiger Römischer Kaiser, Gnädigster liebster Herr, vund Vatter. Joannes Brassay Zaiger diss, ist hieher khumen vund hat mier als ain gsandter von khünig Hansen Son, nach überantwortung hieneben ligendes Crendenz

briefs, auch mütlichem fürpringen seiner werbung, dass Memorial so auch hierjnn verschlossen ist zuegestelt. Darauss ich befunden, das seines Herrn begern von wegen des Titls vund Restitution der güetter etwas beschwärllich vund vuczeitig. Dann solte von eurer Majestät Ihme der Khünigelig Titl bis auf ain entliche vergleichung ainmal zuegelassen vund eingeraumbt werden, So ist guet zuerachten dass Er sich desselben hernach dest mer geprauchten, vund Ime soliche entliche vergleichung dest weniger anliegen sein würde. So ist auch das begern vmb die Restitution der güetter dem bewilligten vnd verbriefften anstandt strachs zuwider, In welchem fürsehen, das Jeder dass Wenig Inhalten vund besiczen solle. Was Er mit eingannz desselben In Handen haben wurde, Hab demnach nit vnderlassen Ime den vnfueg seiner begern zuuermelden vund darneben zuuersteen zugeben, dass bei euer Majestät Er wenig ausrichten wurde. Wouer Er nit andere Beuelch hette. Damit zuuersuechen ob Ich ergreifen vund ausnemen möchte, ob Er mit merern beuelch gefasst war. Darauf Er sich vernemen lassen, dass Er merers nit hette dann souil Im Memorial begriffen Bitt vndt das Ich Ihme hierjnn fürdersamb sein wolte. Dieweil ich aber auss angezaigten vrsachen Woder auss, noch dass annder begern Zu Rathn waiss, hab Ich Ine lenger nit aufhalten sondern zu eurer Majestät ziehen vund dass alles neben übersendung obenuermeldes Credenzschreibens vund Memorials an Eur Majestät gelangen lassen wollen. Sich Irer gelegenhait nach gegen Ime hierüber zuerkhlären. Deren Ich mich Sonlich vund gehorsamblich beuelchen thue.

Geben zu Wien den Sibenden tag Juli anno etc. im zwaijundsechzigisten.

Euer Römischen Kaijerlichen Majestät
Gehorsambster

Son

MAXIMILIAN mp.

Kivül: Der Römischen, Kayserlichen, auch zu Hungern vnd Behem Künigl. Majestät, meinem gnedigisten liebsten herrn vnd Vattern.

(Eredetije pecséttel a bécsi cs. titkos levéltárban.)

A CONSERVATIV ÉS LIBERALIS PÁRTOK 1848 előtt Magyarországon.

Közi: K. Papp Miklós.

(Folytatás)

2) „Bevallják a jelenlévő conservatívek, miszerint egy consistens organisált testet kívánnak képezni a haza átalakulásának, a kormány által az elmúlt hongyüléshez intézett előadásában foglalt, és más — a haza erejének s fölvirágzásának emelésére intézendő, akár a kormány, akár az országgyűlése által már kezdeményezett vagy még ezentúl kezdeményezendő javításoknak, az alkotmányos alapelv, a nemzetiség s a **közbirodalmi egységnek** eszélyes személyben tartása melletti keresztülvitelére.

3) „Határozottan kimondják a jelenlévő conservatívek, miszerint azon ürügy alatt, „hogy ha a conservatívek pártjuknak nyílt organisatiójához látandnak, azt az ellenzék még nagyobb mértékben teendi,“ a jelen elv-kifejtésben kimondott lépést felfüggeszteni vagy csak elhalasztani is nem lehet s nem szabad. Ma a kérdés nem az, többet fog-e tenni az ellenzék, ha a conservatívek valamit teendenek, hanem a feladat az, hogy mind a két rész tegyen mindent, mi tőle loyalis, alkotmányos úton kitelik, és a feladat az, hogy az illy mindent véghezvitel mellett az eredmény, a többség a conservatíveké legyen.

4) „Valamint a közönséges életben létünknek minden percze nem más, mint józan értelemben vett izgatás, sürgés, forgás a végre, hogy azokat, kikkel érintkezünk, ügyünk s érdekink jogossága s méltányossága felől meggyőzván s lelkesítvén, bennök követőkre, pártolókra, egy szóval többségre találjunk, épen ugy a politikában is a haza ügyeinek tiszta, jóakaró s hasznos kezelésére szolgáló súlyok megszerzésénél t. i. a szükséges alkotmányos majoritás megszerzésénél is, ugyanazon tevékenység kívántatik. Ennélfogva kimondatik itt, hogy a conservatív párt organisatióját a tevékenység s a szellemi izgatás alapjára kell állítani. Joggal gondolja tehát a párt egyes tagjaitól várhatni, hogy ügye s szelleme iránt a honpolgárok minden osztályaiban érdek

ébredések által sympáthiákat fognak gerjeszteni, valamint várja azt is, hogy minden becsületes és loyális úton új meg új pártbelieknek szerzésére fognak törekedni.

5) „A jelenlévő conservatívek az eddigi tapasztalások nyomán mélyen meg vannak az iránt győződve, miszerint ha ezen párt, vagy a kormány a maga loyálisát s jóakarátát kezdeményezéseinek hasznos és üdvös volta által, bár a napfénynél világosabban bebizonyítaná is, ez által az ellenzékét még teljességgel le nem fegyverezné, s azt eddigi eljárásának megváltoztatására s magáhozi őszinte közeledésre nem birhatná mindaddig, valámig az látná, hogy a kormány s a conservatívek a szőnyegen lévő és általánosságukban nagyobb részt már a szemközt álló mind két párt által elfogadott indítványokat maguk, nem pedig az ellenzék politikai elve szerint szándékoznak keresztülvinni; — meg vannak továbbá a jelenlévő conservatívek az iránt győződve, miszerint ama baráti s rokonai kéznnyújtást a haza boldogulásának eszközlésére, — mely felől az oppositio már sokszor oly fényes szavakat szerkezett, — az ellenzékétől teljességgel csak azon feltétel alatt lehet reményleni, ha a conservatívek reáállanak, miszerint a felül említett indítványok kizárólag az ellenzék elve és szelleme szerint vitessenek keresztül, — mi azonban aztán a conservatívek részéről tökéletesen annyit tenne, mint lépni az alkotmányos élet színhelyéről és az egész teát az ellenzéknek engedni által. Ennélfogva tehát, valaminthogy az ellenzék soha még be nem vallotta azt, hogy a dolgoknak conservatív elvek szerinti kezelése és a conservatív elveknek a törvényhozás teréni győzelme szerinte kívánatos lehet, ép úgy a jelenlévő conservatívek is a mellett, hogy a társas életre átvinni az irányzati elágazások következményeit teljességgel nem kívánják, az ellenzékkel a politikai kérdések iránt transigálni nem fognak, mégis mindaddig, míg az ellenzékiek a conservatív elveknek meredek ellentétben álló elveiket fogván elismegyezni, követeléseiket alább nem hangoztatják, s a dolgokat az élet s a tények mezején oly térre nem állítandják, miszerint kölcsönös közeledés által a mostani meredek állapotokon segíteni lehessen; hanem a je-

lenlévő conservatívek egyenesen köteleseknek érzendik magokat „az ellenzékét, valámig politicája a mostani marad, leszavazni; az általa indítványozott kérdéseket pedig, mennyiben azok gyakorlatilag kivethetők volnának, újont átdolgozván s indítványozván saját elvönzetők szerint keresztülvinni.

6) „Miután a conservatív párt saját kívánataiban s elveiben magát a mostani alkotmányos és törvényes úton haladó kormányval már az életben tényleg s valósággal azonosította, annál fogva ugyanest itt a jelenlévők egyenesen kinyilatkoztatván, azon elvet állítják föl, hogy míg a kormány azon ösvényen maradand, mellyen az most van, s olly kezekben lesz, mellyek arról, hogy a jelen ösvényen megmaradni fog, kezeskednek, mindaddig minden alkotmányos és törvényes úton készek azt, valámint az ő törvényes organumait és törvényes tekintélyét is az ő többségökkel gyámolítani. Ellenben a kormánytól is reménylik, miszerint minden alkalommal tanusítván azt, hogy ezen felekezetet természetes frigyésének és olyannak tekintti, mellyel menni kíván; s hogy im ez elvétől ezentúl sem szándékozik eltávozni, hanem a vele összevágóan intézkedni óhajtó párttal a haza politikai ügyeiben kezettfogva kíván előhaladni, ezen pártot nemcsak megtagadni s ignorálni nem fogja, hanem a szükséges javításokat egyenesen a conservatív párt segédelmével akarja keresztülvinni.

7) „Valámint tehát az oppositiónak az látszatik jelszava lenni: „mindent a kormány ellen, semmit a kormány mellett,“ úgy másrésről a jelenlévő conservatívek e következő rövid, világos és félremagyarázhatlan jelszót vallják magokénak „mindent, mit törvény és alkotmány engednek a mostani elvünkkel, véleményünkkel azonosult kormányért, semmit a mostani kormány ellen, míg azt nézeteinkkel s elveinkkel megogyező utakon menni látjuk.“

8) „Hogy a conservatív párt évenkint a

körülményekhez képest egy vagy többször tájékozás, eszmecsere és összevágó pártműködés előmozdítása végett öszvejövetelt tartson Pesten, szükségesnek tartatik. Kijelentik itt, hogy a közügy java mellözhetlenül megkivánja, miszerint ekkor minél számosabb egyénei seregeljenek össze a hazai conservatíveknek.

9) „Célravezetőnek tartják a jelenlevők, hogy minden illy öszvejövetel a legközelebbinek határnapját s teendőit kitűzze és azokat, kiket különösen meg akar bizonyos feladatokkal bizni, ez alkalommal megbizza.

10) „Megállapodott meggyőződése a jelenlevőknek, hogy valamint az öszves conservatív párt egy részről csak tartós és tökéletes egyetértés, másrészt pedig fáradalmat, nem ismerő lelkesülés és előre kiszámított öszvevágó közremunkálás következtében vergődhetik kívánatos erőre és jelentőségre, úgy a megyékben elszórva létező conservatív elemek is csak úgy központosíthatnak és fognak sikerrel eljárhatni, ha a political közélet mezején külön minden megyében is az elvokonok egybehangzólag működnek, s az egész párttal folytonos szellemi összeköttetésben maradván, azon veszélyeket, mellyek netalán a felebb előadott conservatív politica vallóinak túlsúlyát fenyegetik, mindig közös erővel elhárítani, hol pedig még erre nem vergődtek volna fel, illyen túlsúlyra az alkotmányos életnek, megyei végzések, követ- s tisztválasztásokban nyilatkozó külön ágaiiban közös erővel és egyetértéssel reásegíteni ügyeknek; szóval, ha mindig párti öntudattal s mindig előre kiszámított öszvevágó közremunkálással lépnek fel nyíltan és működnek az alkotmány, törvény és kormány, ennek törvényes organumai s mindezeknek tekintélye, mint a hon békés átalakulásának legfőbb föltételei mellett. Minthogy pedig egybehangzó közremunkálás political pártműködés mezején nem képzelhető, ha azt eszmecsere és annak folytán létrejött megállapodások, személyek s dolgok iránt meg nem előzték, és folyton életben nem tartják, ennél fogva a jelenlevő conservatívek az öszves hazában létező elvbarátaikat ezen főszükségnek megfelelő értelemben eljárásra tartják felhivandóknak, — kinyilatkoztatván, hogy önkörük-

ben, ezen szükségről mindeneket meggyőzni, s ahhoz képest magok részéről cselekedni is előleges feladásuknak tekintendik.

11) Az itt jelenlevő conservatívek, a kormány azon elhatározásáról, melly szerint a számos lényeges javítások törvényhozási kezdeményezését kész törvényjavaslatok előterjesztése által önkezeibe venni fogja, teljesen meg lévén győződve, s érezve, hogy a conservatív pártnak legmellözhetlenebb feladása ezen alkotmányos előlépést eredményeiben sikeressé tenni; kimondják itt meggyőződésüket, mikint az ország dolgai azon ponton állanak, mellyen elkerülhetlen kötelelenségé vált, hogy minden conservatív körében oda hasson, miszerint a szükséges törvényhozási intézkedések a legközelebbi országgyűlésen okvetetlen létrejöjjenek. Ezt legbiztosabban úgy lehet elérni, ha a legfőbbeket a kormány kezdeményezi egy részről, és a vélemények olly dispositiója hozatik létre, melly az üdvösnek, szükségesnek elfogadására hajlandó, ellenben az országtól jövő kezdeményezésekben, az idegen példák vak utánzatának, veszélyes political kísérletek tételének visketegétől, szóval: a mult országgyűlési ellenzéki többség túlságaitól távol legyen, és ha másrésztől kiindulási pontul azon elv választatik, mellyhez képest semmi nemü törvényhozási intézkedés sem érdemli meg a haladás és javítás nevezetét, ha a kormánynak alkotmányos ereje s hatályossága, az országnak alkotmányos állása, a birtoknak mérséklő befolyása, a tulajdoni jognak szentsége, a közbirodalommal kapcsolatnak szilárdsága, nemzetiségünk érdekei s egy békés reform lehetőségei általa meg nem erősítettek, nem conserváltattak, s illetőleg újabb biztosítékokat nem nyertek. — Ennél fogva az itt jelenlevő conservatívek minden elvbarát figyelmét és buzgalmát a felebb kifejezett elvek és meggyőzéseknek, a szellemi fegyverek minden célravezető nemeivel leendő terjesztésére tartják felhivandónak, rendíthetetlenül meg lévén győződve, hogy a honnak legközelebbi s egyiránt fontos teendői között: a vélemény szabadságának a köztanácskozáások különb nemeiben minden iránybani biztosítása, az úrbéri viszonyok békés kiegyenlítésének könnyítése, a katonai élelmezés

ügye, büntető törvénykönyv és börtönjavítás, polgári törvénykezési rend megigazítása, az ország anyagi közszükségeinek fedezése, a megyei igazgatás javítása, a kir. városok országgyűlési szavazata és belszerkezeti hiányaik javítása, a nemesi birtok-viszonyok czélszerűbb rendezése, a földbirtoknak nyújtandó olcsó és könnyű hitel, a hon vám és kereskedési ügyei, bányatörvénykönyv, egyesületek és társulatok iránti intézkedések tárgyában, — mellyek illy rendben történt előszámlálása által azonban a jelenlevő conservativek, sem az előlegesség sorozatára nézve itt határozott véleményt kifejezni, sem pedig pártjokat más, akár az országgyűlési elemek rendezésébe vágó, akár egyéb szükséges javításokat illelhető intézkedések szorgalmazásától elzárni nem kívánják; — hogy mind ezeknek, mik itt említve valának, tekintetében, semminemű törvényes előlépések sem jöhetnek létre; ha felebb kiindulási pont gyanánt említett elvek nem fognak tulsúlyra vergődni azoknak többségénél, kik a törvényhozásra akár közvetve, akár közvetlen befolyanak, nem jöhetnek pedig létre, és így okvetetlen tespedésnek kell következni azért, mert a kormány sokkal erősebb, igazságosabb és conservativebb, semhogy alólról jövő és az itt felebb elmondott főelvekkel ellenkező javaslatoknak engedni volna kényszerülve; sokkal bölcsebb és előrelátóbb, semhogy illy javaslatokat önmaga tenni képes lehetne, de sokkal törvényszerűbb és loyalisabb egyszerűs mind, semhogy önjavaslatait máskép, mint alkotmányos úton, irányelveivel összevágó többség segélyével akarná keresztülvinni.

12) „Midőn a jelenlevő conservativek felebbi általános meggyőződéseiket kimondják, befejezésül nem mulaszthatják el azon biztos reményöket is kifejezni, miszerint az illető kormányférfiak által, midőn már a cselekvés percze jelen leend a végből, hogy a conservatív párt a kormány üdvös szándékai mellett annál sikeresebben működhessék, a czélba vett országgyűlési feladások részleteiről bővebb értesítésekben fog részesítettetni, melly végre hatályos közremunkálásukat az üdvös szándék megtestesítésében a felebbi elvek alapján hazafiui készséggel ezennel újra is megajánlják.“

Hátra van még, hogy elmondjam azt, miben a jelenlevők a felebbi pontok 8-ának és 9-ének fogamatba vételére nézve megállapodtak.

A jelenlevő conservativek párttá alakulásokat valamely rendszeresített feszes és szabályzott társulati formába önteni nem kívánják; de meg vannak egyszersmind győződve, miszerint kitüzött hazafias czélukat csak úgy sikerülhet utolérniök, ha a közép-pontban, ugymint a honnak közel s távol vidékén is, egy s ugyanazon elv, szellem és egyetértéstől áthatott viszonyok képezendik azon középpontot, melly körül egyesülve szilárd, kitűrő s egyetértő erővel működésöket biztos eredménynyel folytathatják: ennél fogva párttá alakulásuk részletére nézve a következő kiegészítő pontokban állapodtak meg.

a) Határozottan kimondatik, hogy évenként 4-szer t. i. (Martius, Junius, Augustus és Novemberben, mindenkor a pesti fővásár hetének első napján — eszmecsere végett itt Budapesten összejönni szükséges. Az órát és a helyet a levelezésre felkérendő ügyviselőnek tisztében fog állani a megékezendőkkel legczélszerűbb módon tudatni.

b) Mindén illy összejövétel eloslzása előtt 8—10 Budapesten vagy körülte lakó elvbarátot meg fog kérni, hogy a közeljövő tanácskozmányig a közdolgok állapotit és fejlődését figyelemmel kísérve a megyékben szerte lévő elvbarátokkal, — ha szükség — levelezésbe is bocsátkozva, a conservatív ügy gyarapodására és erősítésére ügyeljen.

c) Szinte ezen férfiakat bizza meg azzal is, hogy az elvkifejtés 12-ik pontjában említett viszonyokra nézve magoknak közvetlen tudomást szerezve az illető összejövetelet az értesítendőkről értesítsék.

d) Az illy összejöveteleten jelen leendő conservativek minden összejöveteletre egy elvbarátot az akkori tanácskozás vezérletére felkérendenek.

e) A levelezéseket azon megbizott 8—10 férfiak közül egyik saját neve alatt vezesse, kitök mint a conservativek ügyviselőjét a végre kijelölendnek.

És ezek azok, miket az itt épen most említett minőségben közleni szerencsém van, még csak azt említvén meg, mikint a felebbi

b) pontban érintett 8—10 elvbarátok, kik a közdolgok fejleményeit időközileg különösebb figyelemmel kísérni felkérettek, ugyanazok, kik elébb már a jelen levelemben előadott conservatív elvkifejtés formulázásával megbizva valának. Miután nem kétlem, hogy ez iránt is értesülni minden elvbarát előtt bizonyosan érdekes leend, bátor vagyok ezen neveket is betürend szerint ide igtatni: gr. Dessewffy Emil, gr. Keglevich Gábor, Fogarassy Mihály püspök, Liphay Sárdor, Luka Sándor, ifj. Mailáth György, Somsich Pál, gr. Szécsen Antal, b. Vay Miklós.

Midőn mindezekhez még azon buzgó óhajtást tenném: miszerint adja Isten, hogy ezen élénkebb mozgalma pártunknak ne lankadjon, hanem melegségében fenmaradva minél tartósabb legyen, s a valódi buzgalom és az ernyedetlen kitérés diadalhoz vezessék elvégre a conservatív ügyet, nincs egyéb hátra, mint az, hogy azon esetre, ha bármely felvilágosítással vagy értesítéssel szolgálhatnánk, ebbeli szives készségemet örömmel megajánlom, s legőszintébb elvbaráti üdvözlések közt maradjak. — Pest novemb. 1. 1846 — alázatos szolgálója. (Vége következik.)

EGY OKLEVÉL a 14-ik századból.

A gyula fehérvári káptalan bizonyítja, hogy Péter, Orosz fia, Küküllő vármegyében Fazokas helységben lévő birtokrészének három negyedét, leánytestvérei gyermekeinek, Sárosi Bede fiainak Benedeknek és Bertalannak, s István fiának Illyésnek adta és örökbe vallotta, részint anyjok leánynegyedi joga fejében, részint rokonai szeretetből, kikötvén azonban, hogy haláláig ezen birtokrészeket maga birhassa és használhassa. Kelt 1347 januárius 13-dikán.

Capitulum ecclesie Transsiluane. Omnibus christi fidelibus. quibus presentes ostendentur. Salutem in salutis largitore. Ad vniuersorum tam presencium. quam futurorum noticiam. harum serie volumus peruenire. Quod Petro filio vruz. germano Zege. nobile de Fazukas. ab vna. et Benedicto filio Bede de Sarus pro se personaliter. et pro Bartholomeo fratre suo. ac Elija filio Staphani. consanguineo suo. absentibus. parte ab altera. coram

nobis constitutis. idem Petrus filius vruz. dixit. et proposuit, atque confessus extitit oraculo viue uocis. Tres partes possessionarie porcionis sue. in predicta possessione seu villa. fazukas vocata. in Comitatu de kukullew existenti habite. ipsum Jure hereditario tangentis. cum omnibus vtilitatibus videlicet terris arabilibus. Siluis. Nemoribus. Pratis seu fenetis. et aquis. et quibuslibet. Juribus ac pertinencijs. ad ipsas Tres partes porcionis sue. spectantibus, et cedentibus. prefatis Benedicto et Bartholomeo. filijs Bede. ac Elije filio Stephani. filijs vterinarum sororum suarum. tum pro quarta filiali dominarum matrum suarum Jure naturali debita. tum etiam ob dileccionem et affectum proximitatis. dedisse donasse et contulisse. ac dedit donauit et contulit. coram nobis. Tali condicione mediante, quod quamdiu ipse. scilicet Petrus superuiuet. dictam possessionariam porcionem suam. possidebit et fructus ac vtilitates eius percipiet et habebit. post mortem uero suam, dicte Tres partes. possessionarie porcionis sue. supradicte. cum omnibus premissis vtilitatibus. et Juribus ac pertinencijs suis vniuersis necnon plenitudine dominij sui. ad predictos Benedictum et Bartholomeum. filios Bede. ac Elijam filium Stephani. vt premititur, filios vterinarum sororum suarum. et per eos ipsorum heredes. heredumque suorum successores. perpetuo et irreuocabiliter. possidende. tenende. et habende. remaneant, et deuoluantur, ac deuolute existant. et habeantur, contradiccione qualibet non obstante. sine preiudicio tamen iuris alieni. Prout hec omnia premissa. supradictus Petrus filius vruz. dixit et sponte confessus extitit, vna uoce coram nobis. In cuius rei euidens testimonium firmitatemque perpetuam, presentes litteras nostras priuilegiales. ad instanciam. et petitionem parcium predictarum. concessimus pendentis Sigilli nostri munimine roboratas. Datum in Octauis festi Epiphaniarum domini. Anno eiusdem M. C. C. C. XI mo Septimo. Dominico preposito. Mijchaele Cantore. Lorando Custode. et Ladizlao magno decano ecclesie nostre. existentibus.

Eredetije pergamenen vörös selyemzsinórról függő teljesen ép pecséttel. Kispál Sándor ur birtobában,

A MAGYAR NEMZETI SZINÉSZET TÖRTÉNETÉHEZ.

Közlő: K. Pápp Miklós.

1806.

VII.

Quietantia

250 kétszáz ötven német forintokról; melyeket tekintetes Kanyó László Urtól, mint Méltóságos L. Báró Vesselényi Miklós Ur ő Nagysága plenipotentiariusától a házom bérében, melyben a teátrum vagyon a 1-a octobris 1805 usque 1-am április 1806-félesztendőre kezemhez vettem. Kolozsvárt, 1806 die 20-a junij

ÁRVA PATAKI SÁNDORNÉ

VIII.

Méltóságos Báró Camerarius Ur!

A játszó társaság magát közöttünk eddigelé dicséretelesen viselte, a megelégedésit a publicumnak eddigelé a nézők sokasága bizonyította, de mivel már azok, kik a nézők számát nevelték, a méltóságos királyi táblához és a nemes székhez tartozó tagok a béállott hosszabb feriak, sőt a tanuló ifjuság is a caniculára innét eltávoznak; az eddig vett tapasztalás szerint is káros volna a társaságnak az egész nyarat itten tölteni; ugyanazért legjobbnak tartjuk, hogyha julius végével Brassóba küldetnek, mivel:

1-o. Azon városon más száz városok felett közönséges a magyar nyelv.

2-ó. A közel lévő háromszéki nemesség gyakori bejárása a nézők sokaságát nevelné.

3-o. A társaság azon hazánknak leggazdagabb városa publicumának szívét megnyerné mind a jövődre, de közelebb a kolosvári theátrum felépítésére leghathatósabb segedelemmel kötelezett.

4-o. Ott kész theátrum, s a mint halljuk, kész decoratio vagyon; ugyanazért mostan oda utazott és nyárban közel is oda mulató Székely Mihály atyánkfíára biztuk, hogy minden szükségesek iránt a nemes tanácscsal értekezvén; sőt mi is levelünk által a tanácsot megtalálván; mind a választ, mind pedig nevezett atyánkfíának eziránt tudósítását várjuk; mi ezt a szükséges és hasznos előintézetet oly bizonyos reménységgel tettük; melly szerint a méltóságos Báró urnak is tudósítását és helyben hagyását meg fogjuk nyerni, külömben a méltóságos. Báró urról mint a társaság entrepremierietől függ az egész intézetünk meghatározása, kérjük is atyafui indulattal, hogy azt a szükséges további rendelések megtétele végett haladék nélkül kinyilatkoztatni méltóztassék, atyafi szives indulattal maradván

A Méltóságos Báró Urnak

M. Vásárhely 29-a junii 1806.

Igaz atyafi alázatos szolgálai

G. TELERI MIHÁLY mp.

SZÉKELY MIHÁLY.

Külczim: Méltóságos Báró Hadadi Wesselényi Miklós urnak, felséges urunk arany kulcsos hívének tisztelettel.

Sibóra.

IX.

Méltóságos L. Báró és Camerarius Ur! érdemem felett való kegyes pátronus Uram!

Jelentem Nagyságodnak, hogy Andrád Elek, kit Nagyságod ide küldeni méltóztatott, a próba hónapját eltöltötte, melly okból instálja alázatossággal Nagyságodat, hogy fizetését meghatározni méltóztassék. A mi engemet illeti, még igen keveset tudok felőle mondani, declamatioja jó vagyon, de figurája és conversatioja nincs, sőt köntöst sem talá-

lok az ő nagy testérc, de ez mind semmi, hanem moralis caractere felől kötelességemnek tartom Nagyságodat tudósítani, azt is csak azért, hogy valaha én ne vááoltassam az előjáróimtól. Ezen ifiu tudniillik még ez előtt két esztendővel Kolosvárt jelentette magát Kanyó urnál, a kinek parancsolatjából próbáinkra egynehányszor megjelent, de csak hirtelen eltűnt közülünk és e folyó esztendő aprilis közepéig semmi hírért sem hallottuk, ekkor esmét Kócsihoz ment és rollét kért, Kócsi adott is néki, de a próbatétel előtt vagy öt nappal erősen megitta magát, a theátrum udvarában az öreg Streicher patikarius-sal öszveveszett és ezt meg is verte, ezen lármára a patikáriusnak legényei kifutottak, Andrátot megfogták és város szolgái által a bíróhoz vezetett. Itt egyszer azt monddta, hogy actor légyen, másszor esmét, hogy tanuló, végre hogy székelly katona, a bíró minezeknek hamarjába utánna járt, hogy mellyik forumhoz tartozandó légyen és kisült, hogy egyikhez sem. Ekkor a toronyba küldötte, a honnan a harmadik napra kiszabadult és esmét semmi hírért sem hallottuk, mindaddég mig most Nagyságod levele mellett Debreczenben megjelent. Az akkori történetét, semmi közöm sem lévén hozzája, nem igen vizsgáltam és így nem tudom, ha vétkes volt é vagy sem, de most szinte meggyőződtem rosz caractere felől, mert alig volt köztünk két hétig, már is elcsábitotta Benkét, Némethit és Kántort, ezeket elvitte a korcsmába és mind a 4 részegen jelent meg a játékra, melly azt okozta, hogy a játék is igen rosszul folyt. Mindezeket, mondom, kötelességemnek tartottam megjelenteni, mert Nagyságod is azt parancsolta Sibón, hogy a legkisebb excessust is megirjam. Továbbá jelentem azt is, hogy a jövedelmünk nevezetesen megcsökkent, ennek pedig csak az az oka, mivelhogy a játékokban semmi változtatást nem tudunk adni, megunták már a sok néző játékokat, énekest óhajtának, ezt pedig nem adhatunk, mert nincs correpetitor musikusunk, csupán csak diletansokból és tanuló iffiakból áll az orchesterunk; ezek közül egy sem vállalja a correpetitiot. Azért tehát instállom Nagyságodat küldje ki nekünk Szelczert bár csak vagy 2 hónapra, a

még egynehány operákat bétanulunk, azután visszamehet, a junius hónapi jövedelem 600 Rf. volt és így kevesebb mint a költség, eddég 60 és 50 forint volt a jövedelem, vasárnapokon pedig 100, de már most 30, 35, vasárnap pedig 60, 70. Egy énekes játékkal új kedvet lehetne a publicumnak csinálni, de ezzel csak Nagyságod szolgálhat nékiek, mi nem. Többnyire csókolván kezét az asszony ő Nagyságának, Miklós urfit alázatossággal tisztelem, tapasztalt kegyes uri pártfogásába ajánlom magamat, vagyok

Méltóságos Báró és Camerarius Urnak
2-a Julii 1806.

legalázatosabb szolgája
ERNVI mp.

Külczim Méltóságos L. Báró Hadadi Vesselényi Miklós Ur ő Nagyságának, Főlséges Urunk arany kulcsos hívének etc. etc. etc. nékem különös kegyes pátronusomnak adassék tartozó tisztelettel.

per Zilah.

Sibó

X.

M.-Vásárhely, 11. Julij. 1806.

Kedves jó barátom!

A comissionak irt válaszodat szeretettel vettem, midőn néked a commissio irt, akkor néked külön irni nem érkeztem; most pedig rövideden megirni e következőket szükségesnek tartottam.

1-o. Aprilis végével nem érkezvén el ide a társaság, hanem csak 10. Majj, ezen tíz napok alatt elvesztett legalább 300. frt. helyre nem hozható, csakugyan 20 napok alatt gyűlt annyi jövedelem, hogy a rendes költségen kívül a status personalis az egész Májusra kifiztetett.

2-o. Junius hasonló jó hónap volt és mindenek kifiztetvén jött volt által Juliusra annyi superremanentia, mely szerint reménylettem, hogy ezen hónapra is elegendő fundusunk lészen, a régi adósságokat is nagyobb részint kifizethetjük, és uti költségre is marad; de nagyon megcsalatoztam, mivel mostan majd semmi jövedelem nincs, csak a

rendes költségeket is alig lehet kipótolni, mely szerint 3-0 még inkább megerősödtem azon planum kivihetése eszközzésében, hogy a társaság Brassóba menjen. Még az oda való tanácstól válasz nem jött, a te leveledet a máii postával elküldöm; és irni fogok Béldi Istvánnak is, a ki mint adjunctus prov. commissarius ott helybe lakik; reményelem, nagy hasznát fogjuk venni; jó léssen, ha te is irsz mind neki mind a bírónak, a ki egy igen értelmes és érdemes ember. Az actoroknak éppen nincs kedvek az oda való menetelre, inkább szeretnék vagy itt maradni, vagy Kolosvárra visszamenni; ez jó lenne, ha a jövedelmet a fizetésekben acceptálnák, és ha abból ki nem telik, pótoltatni nem kívánnák; de az ő fizetéseknek ki kell telni, akár lesz jövedelem akár nincs. Nem lehet tehát e részben az ő kegyelmek gustusokra s tetszésekre bizni, hogy mikor, hol és mennyit mulassanak. Kócsi a neki irt leveledet mutatta, és ahhoz még irni kell a függésről és a rendről annyit, hogy Tab. Rec. Assessor Székely Mihály Urtól tökéletes függéssel légyenek, az ő jelen nem létében pedig méltóságos Béldi István Urtól; mert ha Kócsi Uram ottan függetlenségben léssen, bizonyosan lárma és zavarodás léssen. Itt is elkezdették volt, (két napra innen kifordulván) de megcsendesíttem megbékéllettenek. Én őket igen jól esmérem, nékiek szüntelen függés és fő vigyázat alatt kell lenni. A tagoknak e mellett keményen meg keli parancsolni, hogy semmiféle praetextus alatt senki is elmaradni ne merészeljen. Lángnéról ír valamit, ingyen veszi a fizetést. Az asszony ő nagyságát tisztelem, Miklóst csókolom s vagyok, mig élek, hiv barátod

Gr. TELEKI MIHÁLY.

XI.

A játzó társaság Brassóba el nem mehetete, azon német comediások, a kik Kolosvárt is voltak, már rég hogy ott laknak, s most it ott vagynak, és így a magyaroknak

most ott nem sok becsületek lett volna, talán éppen ezért késik a Magistratus is a válaszszal. Vásárhelyt pedig most igen csekély a kereset, jóllehet minden módon igyekeztem, hogy a cassa kárt ne valljon; szükségesnek tartom tehát, hogy N. Boldog Asszony napjára Kolosvárra visszamenjenek, azért ha csak te ellenkezőt nem fogsz rendelni, 11-én el fogom őket indítani. Ez ugyan az egy Kócsinak nem fog tetszeni, azt én tudom; de ő a következő kárt s rövidséget nem fogja kipótolni: „siető válaszodat egy lovas legényed által elvárom, mivel én 9-a praesentis Fejérvármegyébe leindulok, nem halaszthatván tovább utamat.“ Lángné három hónap alatt csak egy hetet szolgált, mégis Majusra s Juniusra egész fizetést kapott, Juliusra csak fél fizetést adattam, mivel te kétszeri kérésemre sem válaszolván, nem tudtam mit csináljak véle. Tőled függ, azért kérlek, tudósíts szándékoról; az én vélekedésem az, hogy az eltartott fél hónapi fizetést kiadatom, de a 1-a Augusti pensióba tétessék, esztendőre 100 - száz forintra, mig vagy meggyógyul, vagy talán meghal. Kedves ángyomat tisztelem, feleségem barátságosan köszönti, kedves Miklóst szeretettel öleljük, s vagyok, mig élek, változhatatlanul

Sárpatak, 6-a Aug. 1806.

igaz barátod

G. TELEKI MIHÁLY m. p.

Tegnap ugymint a G. Gyulai Ignác installatiója octaváján játszottam tiszteletére egy játékot: a Themis Judext, én Burgundiai Grófot akartam volna, de arra elég personale nem volt. A propos!! Jancsó el akar menni egy hónapra, azt erősítvén, hogy contractusa szerint erre szabadsága vagyon, én tartóztattam Kolosvárra leendő menetelekig avagy a te rendelésedig.